Qabul qilindi: 13-noyabr 2026-yil • Ma’qullandi: 15-noyabr 2026-yil • Nashr qilindi: 17-noyabr 2026-yil

AYOLLARNI OILAVIY ZO‘RAVONLIKDAN HIMOYA QILISH

Mo‘ydinova Xonzodabegim Elyorbek qizi

Andijon qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti talabasi

E-mail: x.elyorbekovna@gmail.com

Valixonova Gulnora Komiljonovna

Andijon qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti t.f.f.d., dotsent

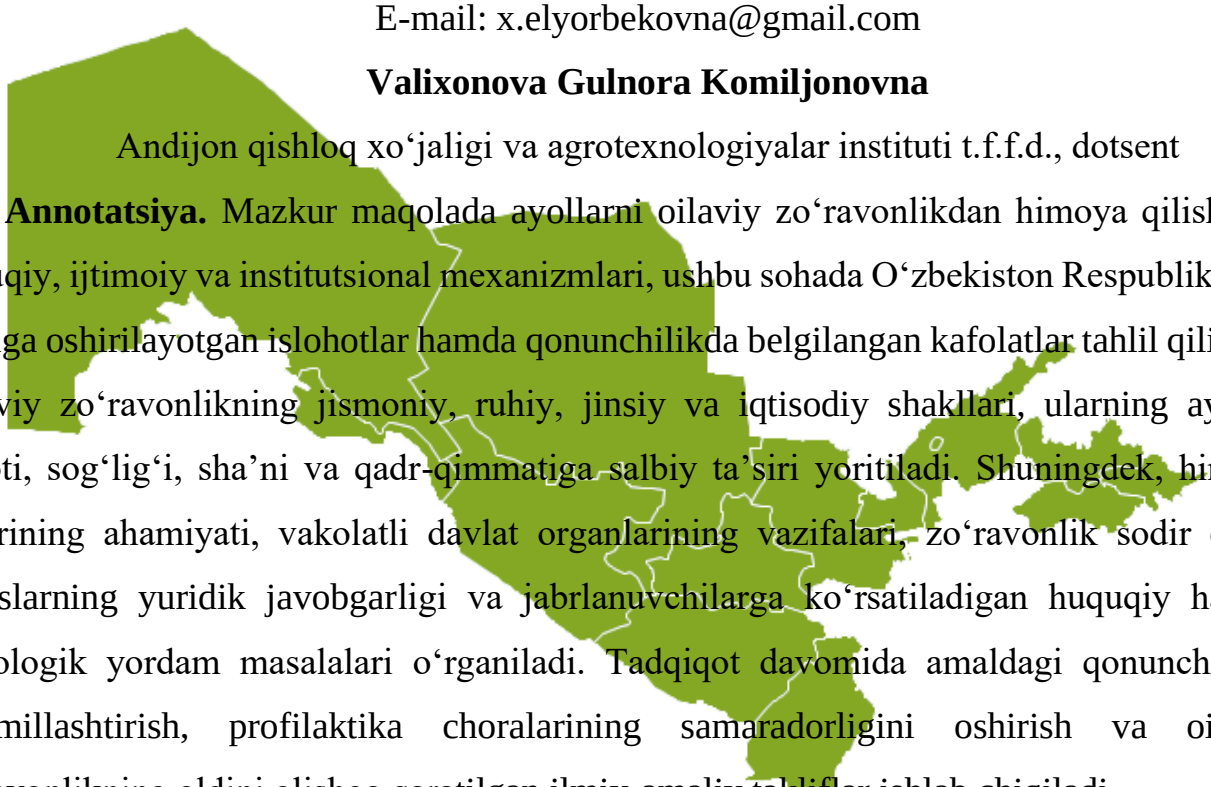

Annotatsiya. Mazkur maqolada ayollarni oilaviy zo‘ravonlikdan himoya qilishning huquqiy, ijtimoiy va institutsional mexanizmlari, ushbu sohada O‘zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan islohotlar hamda qonunchilikda belgilangan kafolatlar tahlil qilinadi. Oilaviy zo‘ravonlikning jismoniy, ruhiy, jinsiy va iqtisodiy shakllari, ularning ayollar hayoti, sog‘lig‘i, sha’ni va qadr-qimmatiga salbiy ta’siri yoritiladi. Shuningdek, himoya orderining ahamiyati, vakolatli davlat organlarining vazifalari, zo‘ravonlik sodir etgan shaxslarning yuridik javobgarligi va jabrlanuvchilarga ko‘rsatiladigan huquqiy hamda psixologik yordam masalalari o‘rganiladi. Tadqiqot davomida amaldagi qonunchilikni takomillashtirish, profilaktika choralarining samaradorligini oshirish va oilaviy zo‘ravonlikning oldini olishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so‘zlar: oilaviy zo‘ravonlik, ayollar huquqlari, inson huquqlari, gender tengligi, himoya orderi, jismoniy zo‘ravonlik, ruhiy zo‘ravonlik, iqtisodiy zo‘ravonlik, jinsiy zo‘ravonlik, huquqiy himoya, yuridik javobgarlik, profilaktika, ijtimoiy himoya.

Kirish. Oila jamiyatning asosiy bo‘g‘ini, inson kamoloti, ma’naviy qadriyatlar va ijtimoiy munosabatlar shakllanadigan muhim ijtimoiy institut hisoblanadi. Oilada o‘zaro hurmat, mehr-oqibat, tenglik va ishonch tamoyillarining qaror topishi jamiyat barqarorligining muhim shartlaridan biridir. Biroq ayrim oilalarda uchraydigan zo‘ravonlik, tazyiq, kamsitish va inson qadr-qimmatini tahqirlash holatlari ushbu qadriyatlarga jiddiy putur yetkazmoqda. Ayniqsa, ayollarga nisbatan oilaviy zo‘ravonlik nafaqat alohida

shaxsning huquq va erkinliklariga tajovuz, balki jamiyatning ijtimoiy, huquqiy va ma’naviy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi dolzarb muammolardan biridir.

Oilaviy zo‘ravonlik deganda oilaviy munosabatlar doirasida ayolga nisbatan jismoniy, ruhiy, jinsiy yoki iqtisodiy ta’sir o‘tkazish, shuningdek, bunday harakatlarni amalga oshirish bilan tahdid qilish orqali uning hayoti, sog‘lig‘i, sha’ni, qadr-qimmati va qonun bilan himoya qilinadigan boshqa huquqlariga tajovuz qilish tushuniladi. Mazkur zo‘ravonlik shakllari turli ko‘rinishlarda namoyon bo‘lishi mumkin. Xususan, jismoniy kuch ishlatish, haqoratlash, qo‘rqitish, doimiy nazorat qilish, moddiy mablag‘lardan foydalanishni cheklash, mehnat qilish yoki ta’lim olish imkoniyatidan mahrum etish shular jumlasidandir. Bunday holatlarning xavfli jihati shundaki, zo‘ravonlik ko‘pincha oilaviy sir sifatida yashiriladi, jabrlanuvchi esa ijtimoiy bosim, iqtisodiy qaramlik yoki qo‘rquv sababli huquqni muhofaza qiluvchi organlarga murojaat qilishdan tiyiladi. O‘zbekistonda xotin-qizlarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish davlat siyosatining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida insonning sha’ni va qadr-qimmati daxlsizligi, fuqarolarning qonun oldida tengligi, xotin-qizlar va erkaklarning teng huquqliligi kabi konstitutsiyaviy prinsiplar mustahkamlangan. Ushbu normalar ayollarni har qanday zo‘ravonlik va kamsitishdan himoya qilishning konstitutsiyaviy asosini tashkil etadi. Mazkur yo‘nalishdagi muhim huquqiy qadamlardan biri 2019-yil 2-sentabrda qabul qilingan O‘RQ-561-sonli «Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida»gi Qonun hisoblanadi. Ushbu qonun xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga solib, jabrlanuvchilarning huquqlarini ta’minlash, zo‘ravonlikning oldini olish hamda vakolatli davlat organlarining ushbu sohadagi vazifalarini belgilab berdi. Qonunda zo‘ravonlik tushunchasi, uning turlari, jabrlanuvchilarning huquqlari va himoya orderi kabi muhim huquqiy mexanizmlar nazarda tutilgan. Lex. Uz

Shuningdek, oilaviy zo‘ravonlikka qarshi kurashishning huquqiy asoslarini mustahkamlash maqsadida O‘zbekiston Respublikasining 2023-yil 11-apreldagi O‘RQ-829-sonli Qonuni bilan tegishli qonunchilik hujjatlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar

kiritildi. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga 126¹-modda — «Oilaviy (maishiy) zo‘ravonlik» kiritilishi ushbu turdagi huquqbuzarliklar uchun jinoiy javobgarlik belgilanishida muhim ahamiyat kasb etdi. Bu esa oilaviy zo‘ravonlikni oddiy oilaviy kelishmovchilik sifatida emas, balki qonuniy javobgarlikni keltirib chiqaruvchi huquqqa xilof xatti-harakat sifatida baholash imkonini mustahkamladi. Shunga qaramay, qonunchilikda belgilangan huquqiy kafolatlarning amaliyotda to‘liq va samarali ishlashini ta’minlash masalasi dolzarbligicha qolmoqda. Xususan, oilaviy zo‘ravonlik holatlarini o‘z vaqtida aniqlash, jabrlanuvchilarning murojaatlarini xolis ko‘rib chiqish, himoya orderi ijrosini ta’minlash, takroriy zo‘ravonlikning oldini olish hamda jabrlangan ayollarning ijtimoiy va psixologik reabilitatsiyasini tashkil etish alohida e’tibor talab qiladi. Shu sababli mazkur sohada faqat jazolash choralariga tayanib qolmasdan, profilaktika, huquqiy targ‘ibot, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va idoralararo hamkorlik mexanizmlarini ham takomillashtirish zarur. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi ayollarni oilaviy zo‘ravonlikdan himoya qilishning milliy huquqiy mexanizmlarini o‘rganish, amaldagi qonunchilik normalarining mazmuni va ularni qo‘llash amaliyotini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ushbu yo‘nalishdagi huquqiy himoya tizimini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning asosiy vazifalari oilaviy zo‘ravonlikning huquqiy mohiyati va shakllarini ochib berish, ayollar huquqlarini himoya qilishga oid milliy qonunchilikni tahlil qilish, himoya orderining huquqiy ahamiyatini o‘rganish, zo‘ravonlik sodir etgan shaxslarning yuridik javobgarligi masalalarini yoritish hamda jabrlanuvchilarni himoya qilish mexanizmlarini takomillashtirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot uslublari. Mazkur tadqiqotni amalga oshirish jarayonida ayollarni oilaviy zo‘ravonlikdan himoya qilishning huquqiy mexanizmlarini har tomonlama o‘rganish, amaldagi qonunchilik normalarini tahlil qilish hamda mavjud huquqiy muammolarga ilmiy asoslangan yechimlar ishlab chiqishga qaratilgan bir qator ilmiy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqotda, avvalo, formal-yuridik metod qo‘llanildi. Ushbu metod orqali O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, «Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya

qilish to‘g‘risida»gi O‘RQ-561-son Qonun, O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi hamda boshqa tegishli normativ-huquqiy hujjatlarning mazmuni va huquqiy ahamiyati o‘rganildi. Xususan, oilaviy zo‘ravonlik uchun javobgarlikni nazarda tutuvchi Jinoyat kodeksining 126¹-moddasi va jabrlanuvchilarni himoya qilishga qaratilgan huquqiy kafolatlar tahlil qilindi. Shuningdek, qiyosiy-huquqiy metod asosida ayollarni oilaviy zo‘ravonlikdan himoya qilish bo‘yicha milliy qonunchilik normalari xalqaro huquqiy standartlar bilan qiyosiy o‘rganildi. Bunda BMTning Xotin-qizlarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to‘g‘risidagi konvensiyasi (CEDAW), xalqaro inson huquqlari tamoyillari va davlatlarning zo‘ravonlikning oldini olish borasidagi majburiyatlariga e’tibor qaratildi. Mazkur yondashuv milliy qonunchilikning xalqaro standartlarga muvofiqligini baholash imkonini berdi. Tadqiqot davomida tizimli tahlil metodidan ham foydalanildi. Ushbu metod yordamida oilaviy zo‘ravonlikka qarshi kurashish tizimida ishtirok etuvchi davlat organlari, huquqni muhofaza qiluvchi tuzilmalar, ijtimoiy xizmatlar va fuqarolik jamiyati institutlarining o‘zaro hamkorligi o‘rganildi. Ayollarni himoya qilish faqat huquqiy javobgarlik choralarini qo‘llash bilan cheklanmasligi, balki profilaktika, psixologik yordam, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash va reabilitatsiya tadbirlarini ham qamrab olishi zarurligi tizimli yondashuv asosida tahlil qilindi. Bundan tashqari, mantiqiy tahlil va umumlashtirish metodlari orqali oilaviy zo‘ravonlikning kelib chiqish sabablari, uning asosiy shakllari va huquqiy oqibatlari o‘rganildi. Jismoniy, ruhiy, jinsiy va iqtisodiy zo‘ravonlik holatlarining o‘ziga xos xususiyatlari aniqlanib, ularning ayollarning konstitutsiyaviy huquqlari va erkinliklariga ta’siri baholandi. Ilmiy prognozlash metodidan foydalanish orqali oilaviy zo‘ravonlikning oldini olishga qaratilgan huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish istiqbollari ko‘rib chiqildi. Jumladan, himoya orderi samaradorligini oshirish, zo‘ravonlik xavfi mavjud bo‘lgan oilalarni erta aniqlash, jabrlanuvchilarga malakali yuridik va psixologik yordam ko‘rsatish hamda takroriy zo‘ravonlik holatlarining oldini olish bo‘yicha takliflar shakllantirildi. Yuqoridagi ilmiy metodlarning o‘zaro uyg‘unlikda qo‘llanilishi tadqiqot mavzusini nazariy va amaliy jihatdan chuqur o‘rganish, amaldagi huquqiy mexanizmlarning imkoniyatlarini baholash hamda

ayollarni oilaviy zo‘ravonlikdan himoya qilish tizimini takomillashtirishga doir asoslangan xulosalarga kelish imkonini berdi.

Ilmiy ishning natijalari. Tadqiqot davomida ayollarni oilaviy zo‘ravonlikdan himoya qilishning huquqiy asoslari, amaldagi qonunchilik normalari, davlat organlari faoliyati hamda jabrlanuvchilarning huquqlarini ta’minlash mexanizmlari kompleks ravishda o‘rganildi. O‘rganish natijasida oilaviy zo‘ravonlikka qarshi kurashish borasida milliy qonunchilikda muayyan huquqiy mexanizmlar shakllantirilgani, biroq ularning amaliy samaradorligini yanada oshirish zarurligi aniqlandi. Birinchidan, oilaviy zo‘ravonlikka qarshi kurashishning asosiy huquqiy poydevori sifatida O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi O‘RQ-561-sonli «Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida»gi Qonunining ahamiyati aniqlandi. Mazkur qonunning 3-moddasida zo‘ravonlikning jismoniy, ruhiy, jinsiy va iqtisodiy shakllariga huquqiy ta’rif berilgan. Bu esa zo‘ravonlikni faqat tan jarohati yetkazish bilan bog‘liq holat sifatida emas, balki ayolning ruhiy holati, iqtisodiy mustaqilligi, jinsiy daxlsizligi va boshqa huquqlariga tajovuz qiluvchi xatti-harakatlar majmui sifatida baholash imkonini beradi. Ikkinchidan, tadqiqot natijasida oilaviy zo‘ravonlik uchun yuridik javobgarlik mexanizmlarining shakllanishi alohida ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi. O‘zbekiston Respublikasining 2023-yil 11-apreldagi O‘RQ-829-sonli Qonuni bilan Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksga 59^2-modda, Jinoyat kodeksiga esa 126^1-modda kiritildi. Ushbu normalar oilaviy (maishiy) zo‘ravonlik uchun ma’muriy va jinoiy javobgarlik choralarini belgilaydi. Xususan, Jinoyat kodeksining 126^1-moddasida oilaviy munosabatlar doirasida sodir etiladigan ayrim zo‘ravonlik harakatlari uchun jinoiy javobgarlik nazarda tutilgan. Bu holat oilaviy zo‘ravonlikning huquqiy jihatdan mustaqil javobgarlik asosiga ega bo‘lishini ta’minladi. Uchinchidan, jabrlanuvchi ayollarni himoya qilishda himoya orderining o‘rni va ahamiyati o‘rganildi. Himoya orderi zo‘ravonlikdan jabrlangan yoki zo‘ravonlik sodir etilishi xavfi ostida bo‘lgan xotin-qizlarga davlat himoyasini taqdim etuvchi muhim huquqiy vositadir. Uning asosiy vazifasi zo‘ravonlik sodir etgan shaxsning jabrlanuvchiga nisbatan takroriy noqonuniy harakatlarini cheklash, ayolning xavfsizligini ta’minlash va unga nisbatan tazyiq

o‘tkazilishining oldini olishdan iborat. Himoya orderini berish, uning ijrosini ta’minlash va monitoring qilish tartibi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 4-yanvardagi 3-son qarori bilan tartibga solingan. Biroq himoya orderining mavjudligi o‘z-o‘zidan zo‘ravonlikning to‘liq bartaraf etilishini anglatmaydi. Uning samaradorligi belgilangan cheklovlarning amalda bajarilishi, vakolatli organlar tomonidan muntazam nazorat olib borilishi va zo‘ravonlik sodir etgan shaxsning xatti-harakatlariga o‘z vaqtida huquqiy baho berilishiga bog‘liq. Shu sababli himoya orderi ijrosini monitoring qilish mexanizmlarini kuchaytirish muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi. To‘rtinchidan, oilaviy zo‘ravonlikning oldini olishda faqat huquqiy jazolash choralariga tayanish yetarli emasligi aniqlandi. Zo‘ravonlikning kelib chiqishiga sabab bo‘luvchi ijtimoiy, iqtisodiy va ma’naviy omillarni bartaraf etish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, ayollarning iqtisodiy qaramligini kamaytirish, kasbiy ta’lim va bandlik imkoniyatlarini kengaytirish, huquqiy savodxonligini oshirish hamda oilalarda o‘zaro hurmat va tenglik tamoyillarini shakllantirish profilaktikaning muhim yo‘nalishlari sifatida belgilandi. Beshinchidan, zo‘ravonlikdan jabrlangan ayollarga ko‘rsatiladigan ijtimoiy va psixologik yordam tizimini rivojlantirish zarurligi asoslandi. Chunki oilaviy zo‘ravonlikning oqibatlari faqat jismoniy shikastlanish bilan cheklanmaydi. U ayollarda ruhiy tushkunlik, qo‘rquv, o‘ziga bo‘lgan ishonchning pasayishi, ijtimoiy muhitdan uzoqlashish va iqtisodiy mustaqillikni yo‘qotish kabi salbiy oqibatlarni keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois jabrlanuvchilarga bepul yuridik maslahat, psixologik yordam, vaqtinchalik boshpana va kasbiy moslashuv imkoniyatlarini taqdim etish himoya tizimining ajralmas qismi bo‘lishi lozim. Oltinchidan, tadqiqot davomida 2026-yil 1-iyuldagi O‘RQ-1156-sonli Qonun bilan zo‘ravonlikdan jabrlangan xotin-qizlarning huquqiy va ijtimoiy himoyasini kuchaytirishga qaratilgan qo‘shimcha mexanizmlar joriy etilgani aniqlandi. Jumladan, Ijtimoiy himoya milliy agentligi va uning tizimidagi tashkilotlarga jabrlanuvchilar hamda ularning voyaga yetmagan bolalari manfaatlarini ko‘zlab, sudlarga davlat boji to‘lamasdan ariza, shikoyat va da’volar taqdim etish vakolati berildi. Shuningdek, jabrlanuvchi maxsus markazga joylashtirilganida uning ish joyi (lavozimi) saqlanishi hamda belgilangan shartlarda bir oygacha vaqtincha mehnatga layoqatsizlik

varaqasi berilishi nazarda tutildi. Ushbu yangiliklar zo‘ravonlikdan jabrlangan ayollarning nafaqat xavfsizligini, balki ijtimoiy va iqtisodiy manfaatlarini ham himoya qilishga xizmat qiladi. Lex. Uz

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi:

1. Oilaviy zo‘ravonlik holatlarini erta aniqlash maqsadida mahalla, ichki ishlar organlari, tibbiyot muassasalari va ijtimoiy xizmatlar o‘rtasidagi hamkorlikni yanada kuchaytirish.

2. Himoya orderi talablariga rioya etilishini nazorat qilishning samarali mexanizmlarini takomillashtirish hamda takroriy zo‘ravonlik xavfi mavjud holatlarda tezkor choralar ko‘rish.

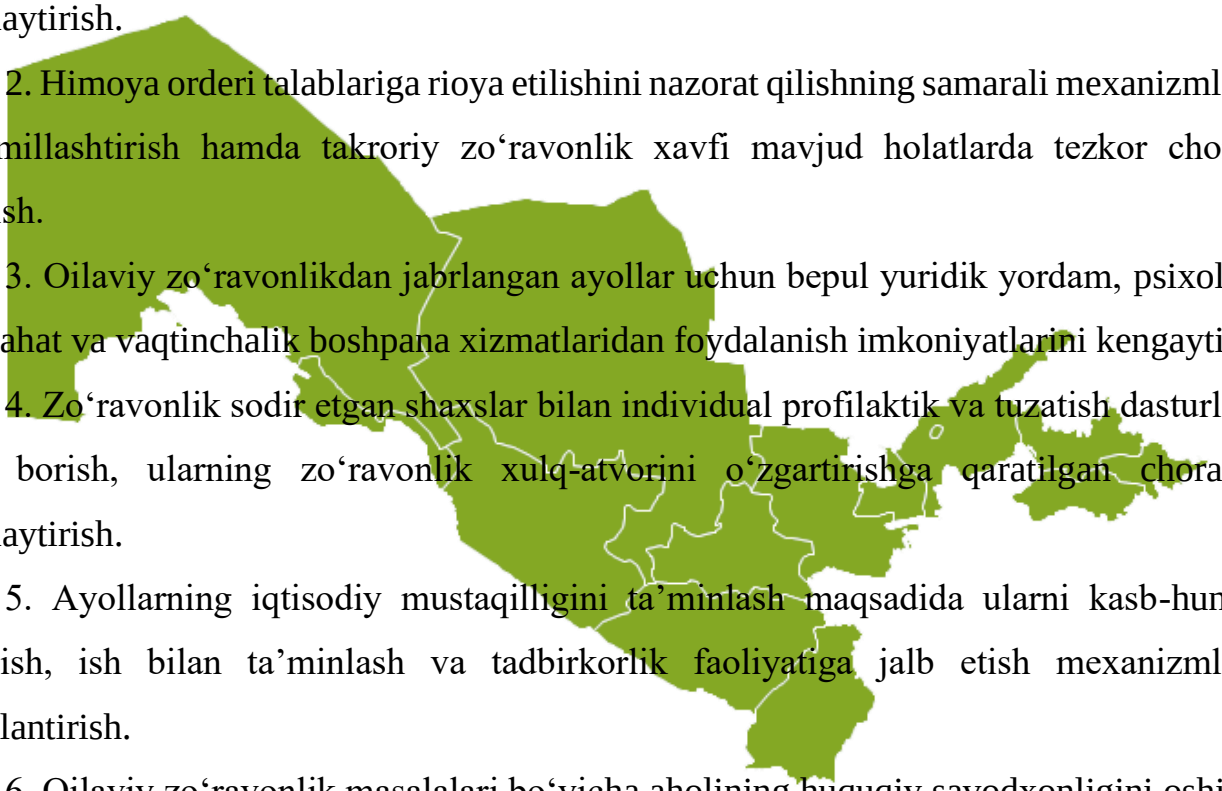

3. Oilaviy zo‘ravonlikdan jabrlangan ayollar uchun bepul yuridik yordam, psixologik maslahat va vaqtinchalik boshpana xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish.

4. Zo‘ravonlik sodir etgan shaxslar bilan individual profilaktik va tuzatish dasturlarini olib borish, ularning zo‘ravonlik xulq-atvorini o‘zgartirishga qaratilgan choralarni kuchaytirish.

5. Ayollarning iqtisodiy mustaqilligini ta’minlash maqsadida ularni kasb-hunarga o‘qitish, ish bilan ta’minlash va tadbirkorlik faoliyatiga jalb etish mexanizmlarini rivojlantirish.

6. Oilaviy zo‘ravonlik masalalari bo‘yicha aholining huquqiy savodxonligini oshirish, ayniqsa, yoshlar o‘rtasida sog‘lom oilaviy munosabatlar, gender tengligi va o‘zaro hurmat tamoyillarini targ‘ib qilish.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari ayollarni oilaviy zo‘ravonlikdan himoya qilish ko‘p yo‘nalishli huquqiy va ijtimoiy mexanizmlarning o‘zaro uyg‘unligiga bog‘liqligini ko‘rsatdi. Qonunchilikda belgilangan kafolatlarni amaliyotga samarali tatbiq etish, jabrlanuvchilarning huquqlarini tiklash va zo‘ravonlikning takrorlanishiga yo‘l qo‘ymaslik mazkur sohadagi davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ayollarni oilaviy zo‘ravonlikdan himoya qilish masalasi zamonaviy huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etish jarayonida alohida

ahamiyat kasb etadigan dolzarb masalalardan biridir. Chunki oilaviy zo‘ravonlik ayolning nafaqat jismoniy va ruhiy salomatligiga, balki uning shaxsiy daxlsizligi, erkinligi, sha’ni, qadr-qimmati hamda jamiyatdagi ijtimoiy mavqeiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois ushbu muammoga faqat oilaviy munosabatlar doirasidagi kelishmovchilik sifatida emas, balki inson huquqlari va qonuniy manfaatlariga tajovuz qiluvchi huquqiy muammo sifatida yondashish lozim. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekistonda ayollarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilishning muayyan qonunchilik asoslari va institutsional mexanizmlari shakllantirilgan. Xususan, 2019-yil 2-sentabrdagi O‘RQ-561-sonli Qonun, 2023-yil 11-apreldagi O‘RQ-829-sonli Qonun bilan kiritilgan o‘zgartirishlar hamda Jinoyat kodeksining 126¹-moddasi oilaviy zo‘ravonlikka qarshi kurashishning muhim huquqiy asoslarini tashkil etadi. Shuningdek, 2026-yil 1-iyuldagi O‘RQ-1156-sonli Qonun bilan jabrlanuvchi xotin-qizlarning huquqiy va ijtimoiy himoyasini kuchaytirishga qaratilgan qo‘shimcha kafolatlarning belgilanishi ushbu yo‘nalishdagi qonunchilik takomillashib borayotganini ko‘rsatadi. Lex. Uz +2

Shu bilan birga, qonunchilikda belgilangan huquqiy kafolatlarning samaradorligi ularning amaliyotda qay darajada ta’minlanishi bilan belgilanadi. Ayniqsa, oilaviy zo‘ravonlik holatlarini yashirish, jabrlanuvchilarning huquqiy himoya so‘rab murojaat qilishdan cho‘chishi, iqtisodiy qaramlik va ijtimoiy bosim kabi omillar muammoning to‘liq bartaraf etilishiga to‘sqinlik qilishi mumkin. Shuning uchun zo‘ravonlik holatlariga befarq munosabatda bo‘lmaslik, har bir murojaatni qonuniylik va xolislik tamoyillari asosida ko‘rib chiqish muhimdir. Tadqiqot asosida quyidagi yakuniy xulosalarga kelindi: Birinchidan, oilaviy zo‘ravonlikning oldini olishda huquqiy profilaktika choralarini kuchaytirish zarur. Aholining, ayniqsa, yoshlarning huquqiy savodxonligini oshirish, oilaviy munosabatlarda o‘zaro hurmat va tenglik tamoyillarini shakllantirish zo‘ravonlikning oldini olishga xizmat qiladi. Ikkinchidan, himoya orderining amaliy samaradorligini oshirish, uning talablariga rioya etilishini muntazam nazorat qilish hamda takroriy zo‘ravonlik xavfi mavjud bo‘lgan holatlarda tezkor himoya choralarini ko‘rish lozim. Uchinchidan, zo‘ravonlikdan jabrlangan ayollarga ko‘rsatiladigan yuridik, psixologik va ijtimoiy yordam tizimini yanada

rivojlantirish talab etiladi. Jabrlanuvchining xavfsizligini ta’minlash bilan bir qatorda uning mustaqil hayotga qaytishi, iqtisodiy barqarorligini tiklashi va jamiyatga qayta moslashishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratilishi kerak. To‘rtinchidan, oilaviy zo‘ravonlik sodir etgan shaxslarga nisbatan qonunchilikda belgilangan javobgarlik choralarini muqarrar qo‘llash bilan birga, ularning xulq-atvorini tuzatishga qaratilgan profilaktik va psixologik dasturlarni rivojlantirish maqsadga muvofiqdir. Beshinchidan, oilaviy zo‘ravonlikka qarshi kurashishda davlat organlari, mahalla institutlari, ta’lim muassasalari, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolik jamiyatining boshqa vakillari o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur. Umuman olganda, ayollarni oilaviy zo‘ravonlikdan himoya qilishning samarali tizimini yaratish faqat qonunlar qabul qilish yoki javobgarlik choralarini kuchaytirish bilangina cheklanmaydi. Buning uchun huquqiy kafolatlar, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, profilaktika va huquqiy madaniyatni rivojlantirish choralari o‘zaro uyg‘unlikda amalga oshirilishi lozim. Zero, ayolning oilada va jamiyatda xavfsiz yashashi, o‘z huquq va erkinliklaridan to‘laqonli foydalanishi inson qadr-qimmatini ulug‘lashga asoslangan demokratik jamiyatning muhim ko‘rsatkichlaridan biridir. Shunday ekan, oilaviy zo‘ravonlikka qarshi kurashish nafaqat davlat organlarining, balki butun jamiyatning umumiy mas’uliyati hisoblanadi. Har bir ayolning huquqi, sha’ni va qadr-qimmati himoya qilinadigan muhitni shakllantirish huquqiy davlatning ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib qolishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

I. Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 2023-yil 30-aprelda referendum orqali qabul qilingan. – Toshkent, 2023. LexUZ – Konstitutsiya: https://www.lex.uz/uz/acts/-6445145?ONDATE=01.05.2023+00.

2. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi O‘RQ-561-son «Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida»gi Qonuni. LexUZ – Qonun matni: https://lex.uz/uz/acts/-4494709?ONDATE=03.09.2019+00.

3. O‘zbekiston Respublikasining 2019-yil 2-sentabrdagi O‘RQ-562-son «Xotin-qizlar

va erkaklar uchun teng huquq hamda imkoniyatlar kafolatlari to‘g‘risida»gi Qonuni. Qonunlar ro‘yxati: https://gov.uz/oz/wcu/pages/qonunlar.

4. O‘zbekiston Respublikasining 2023-yil 11-apreldagi O‘RQ-829-son «Xotin-qizlar va bolalar huquqlari, erkinliklari hamda qonuniy manfaatlarini ishonchli himoya qilish tizimi yanada takomillashtirilishi munosabati bilan O‘zbekiston Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida»gi Qonuni.

5. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. 1994-yil 22-sentabr. 126¹-modda — Oilaviy (maishiy) zo‘ravonlik. LexUZ – Jinoyat kodeksi: https://www.lex.uz/uz/docs/-111453?ONDATE=12.09.2026.

6. O‘zbekiston Respublikasining Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi. 1994-yil 22-sentabr. 59²-modda — Oilaviy (maishiy) zo‘ravonlik.

7. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 4-yanvardagi 3-son «Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi qarori.

II. Xalqaro huquqiy hujjatlar

8. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. BMT Bosh Assambleyasining 1948-yil 10-dekabrdagi 217 A (III)-rezolyutsiyasi.

9. Xotin-qizlarga nisbatan kamsitishning barcha shakllariga barham berish to‘g‘risidagi konvensiya (CEDAW). 1979-yil 18-dekabr.

10. BMTning Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakti. 1966-yil 16-dekabr.

III. Elektron manbalar

11. O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi — www.lex.uz: https://lex.uz.

12. O‘zbekiston Respublikasi Hukumat portali — www.gov.uz: https://gov.uz.

13. O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligining huquqiy axborot portali — Advice.adliya.uz: https://advice.adliya.uz/oz/document/2719.

14. O‘zbekiston Respublikasi Oila va xotin-qizlar qo‘mitasining rasmiy sayti —

Qonunchilik hujjatlari: https://gov.uz/oz/wcu/pages/qonunlar.

